«РАСЛЫЙМ»
Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
_____И.Г.Һадиуллин
«___»_____2026 нчы ел

Туган (татар) телдә гомуми белем бирү оешмалары өчен 2027 нче елда «Туган (татар) тел» фәненнән бердәм республика имтиханын уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения в 2027 году единого республиканского экзамена по родному (татарскому) языку для общеобразовательных организаций по учебному предмету «Родной (татарский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (татарском) языке

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Эшне башкару өчен күрсәтмә

Имтихан эшен башкару өчен 3 сәгать 50 минут (210 минут) вакыт бирелә. Әлеге вакыт эчендә укучылар 3 өлештән торган эшне башкарып чыгарга тиеш.

Беренче өлеш 15 биремне (1-15) үз эченә ала. Һәр биремгә тәкъдим ителгән 4 вариант җавапның берсен, ягъни дөресен генә сайлап алырга кирәк.

Икенче өлеш 6 биремнән (16-21) гыйбарәт. Бу биремнәргә җавапларны мөстәкыйль рәвештә формалаштырырга кирәк.

Өченче өлештә бер бирем (22) тәкъдим ителә. Сез бирелгән текст буенча инша язарга тиешсез.

Биремнәрне күрсәтелгән тәртиптә үтәргә киңәш итәбез. Аларны үтәү барышында кыенлык тудырганы килеп чыккан очракта, әлеге биремне калдырып торып, алдагысына күчегез. Вакыт калса, бу биремнәргә кабат әйләнеп кайта аласыз.

Дөрес җавап, катлаулылыгыннан чыгып, бер яки югарырак балл белән бәяләнә. Әлеге балларны бергә кушканнан соң, гомуми балл чыгарыла. Шуңа күрә мөмкин кадәр күбрәк биремнәргә дөрес җавап бирергә һәм күбрәк балл җыярга тырышыгыз.

Уңышлар телибез!

1 нче өлеш

1-15 нче биремнәрнең җавабы сан белән күрсәтелә. Җаваплларны 1 нче номерлы җавап бланкына, кирәкле бирем номерыннан уң якка, беренче шакмактан башлап язып куярга кирәк.

1. Түбәндәге җөмләдә *кызу* сүзенең мәгънәсе дөрес күрсәтелгән очракны билгеләгез.
Гайшә апа, кызмагыз әле, Зәйтүнә бик дөрес эшләгән.

1) эсселәнү
2) табада пешү
3) җылынып бозылу
4) ярсу

2. Барлыкта, 1 зат берлек сандагы билгеле үткән заман хикәя фигыль кулланылган җөмләне билгеләгез.

1) Кояшка караган йортның якты тәрәзәләрен челтәр йөзлекләр каймалаган.
2) Ул инде хәзер дошманның уннан артык “корыч кош” ын яндырган.
3) Иртән мин ишек алдыннан шак-шок килгән тавышларга уянып киттем.
4) Карашын әле Зөбәйдәгә, әле ишек катына күчереп, туктаусыз сөйләнде.

3. Әдәби тел нормаларына туры килмәгән сүз кулланылган җөмләне билгеләгез.

1) Ул үзен дөньядагы иң бәхетле кеше сыман тойды.
2) Моңсу уйларына бирелеп, уйланды да уйланды Гайшә карчык.
3) Яз җитеп, карлар китәр-китмәстә, авыл малаен урман үз кочагына ала.
4) Сугыш беткәнгә дә ел ярым үтеп бара.

Текстны укыгыз һәм 4-6 нчы биремнәрне үтәгез.

1) Көрәшче беркайчан да җиңелүне кабул итә алмый. 2) Аның янып торган табигатенә чигенү-җиңелү ят сыйфат. 3) Ул хәтта чигенүне дә җиңелү дип саный. 4) Көрәшче өчен чигенү мөмкин хәл түгел, ә инде чигенә калса, җиңелү дип бәяләнә. 5) Болай фикер йөртүдә гаделлек тә бар. 6) Ул, ... , түбәндәгедән гыйбарәт. 7) Тоташ бер-ике тапкыр җиңелсә <...> көрәшченең рухы сыну ихтимал. 8) Әкренләп үз-үзенә ышанычын югалтуы мөмкин. 9) Бусы инде чын-чынлап сыну-җиңелү булачак. 10) Алга таба көрәшче физик яктан да вакытсыз картая һәм инде беркайчан да җиңә алмый. *(И. Таһировтан)*

4. 6 нчы җөмләдәге күп нокталар урынына туры килгән сүзне күрсәтегез.

1) шикелле
2) сыман
3) минемчә
4) чөнки

5. 7 нче җөмләдә <...> тамгасы урынына куелырга тиеш тыныш билгесен күрсәтегез.

1) өтер
2) ике нокта
3) нокталы өтер
4) сызык

6. Текстның 6 нчы җөмләсендәге *түбәндәгедән* сүзенең басымы дөрес күрсәтелгән очракны күрсәтегез.

1) тҮбәндәгедән
2) түбӘндәгедән
3) түбәндәгЕдән
4) түбәндәгедӘн

7. Алмашлыклы исем сүзтезмәне күрсәтегез.

1) түгәрәк алан
2) күп нәрсә
3) теге абый
4) синеңчә эшләү

8. Җөмләдә аерып бирелгән җөмлә кисәгенең төрен күрсәтегез.

Кызларның *берсе аңа карап елмайды.*
1) аергыч
2) тәмамлык
3) аныклагыч
4) хәл

9. Җөмләнең төрен күрсәтегез.

Кыр эшләре башланганчы, Рәүфә өй тирәсендәге эштән һич бушый алмады.
1) теркәгечсез тезмә кушма җөмлә
2) теркәгечле тезмә кушма җөмлә
3) аналитик иярченле кушма җөмлә
4) синтетик иярченле кушма җөмлә

10. *җыйн...ячак, уйл...ячак* сүзләренең дөрес язылышы бирелгән вариантны күрсәтегез.

1) җыйныячак, уйлыячак
2) җыйнаячак, уйлаячак
3) җыйнаячак, уйлыячак
4) җыйнячак, уйлячак

11. Алынма сүзгә дөрес кушымча ялганган очракны билгеләгез.

1) астрономияны
2) астрономияне
3) астрономиены
4) астрономиене

12. Җөмләдә сызык куелырга тиешле очракны күрсәтегез (тыныш билгеләре куелмаган).

1) Шунысы кызык мактанмаган вакытта Арсланов матур һәм бик сөйкемле иде.
2) Бабасы бер сүз дә әйтмәде оныгын җитәкләп капка төбенә таба атлады.
3) Әгәр эшкә файдасы булса без түзәргә дә әзер.
4) Хәзер син әнә тегендә дөньяның икенче бер читендә кирәк.

13. Аналитик иярчен җөмлә белән баш җөмлә арасына ике нокта куелырга тиешле җөмләне күрсәтегез (тыныш билгеләре куелмаган).

1) Һәркемгә мәгълүм ки илне хуҗасызлык тарката.
2) Утны кем тотса шул көяр.
3) Син кайчан кайтасың мин шунда сөйләрмен.
4) Кәрим үз күзләренә үзе ышанмады бәрәңге бакчасы бер төн эчендә тәмам үзгәргән, яктырып, нурланып киткән иде.

Текстны укыгыз һәм 14-15, 16-21, 22 нче биремнәрне эшләгез.

1) Фәләхов елгыр бия янына килде. 2) Ниндидер карарга килеп, ул кесәсенә тыгылды һәм аннан нәни генә пәке чыгарды, авызлык турыннан ике яклап та йөгән каешын кисте. 3) Ат сбруеның җаен ул яхшы белә, шуңа күрә каешларны бөтенләй үк кисеп чыгармады. 4) Алар иң кирәкле вакытында – ат кузгалып киткәндә генә өзелеп чыгарга тиешләр.

5) Ниһаять, Фәләхов иркен сулыш алып, елгыр бияне бер ялгызы калдырып китеп барды. 6) Ә атның үз хуҗасы – урман каравылчысы малае бу вакытта ике кулына ике туңдырма тотып чираттан чыгып килә иде. 7) Район сабан туеның ямьлелеге, гармун һәм җыр авазларыннан, чабышка әзерләнгән атларның матурлыгыннан башы әйләнгән чагы иде малайның. 8) Аңардан да бәхетле кем булды икән бу мизгелдә.

9) Ат чабышында катнашучылар мәйдан белән янәшәдә генә старт сызыгына тезелделәр. 10) Елгыр кола бия беренчеләрдән булып килеп басты. 11) Аның әледән-әле пошкырырга итенеп уңлы-суллы башын чайкавын сыртына менеп атланган малай яхшыга юрады. 12) Атналар, айлар буе үз куллары белән ашатып-эчертеп тәрбияләде ич ул аны.

13) Чемпион кушаматлы чабышкысын елгыр кола бия янәшәсенә китереп бастырды Фәләхов. 14) Бармакларыннан агып төшкән соңгы туңдырмасын ялап торган малай моны искә дә алмады. 15) Чемпион тик торган җирендә берөзлексез

тынгысызланып тоякларын биетте, ә кола бия исә, сыртындагы малайга нидер әйтергә теләгәндәй, каерылып-каерылып башын болгады, авызлык тимерен чәйнәде.

16) - Әйдәү, кузгалдык егетләр, - диде шунда башына чигүле кара түбәтәй кигән агай.

17) Шуны гына көтеп торган Фәләхов ике аягы белән берьюлы атының касыгына төртеп куйды һәм дуамалланып кинәт йөгәнен уңга, елгыр биягә таба тартты. 18) Ярсып алга томырылам дигән бия арткы аякларына басты, җайдак малай, атын тыя төшәргә чамалап, кинәт бөтен авырлыгын артка ташлады һәм йөгәне-ние белән ат аяклары арасына мәтәлде.

19) Чабышкылар артыннан өермә булып тузан гына күтәрелеп калды. 20) Малай, күзләренә тулган кайнар тамчыларны яшерә алмый шырык-шырык борынын тартып, кола бия артыннан китеп барды. 21) Юк, авыртудан, сызланудан түгел, шул тикле кеше карап торганда ат өстеннән егылып төшү гарьлегеннән иде булса кирәк аның яшьләре.

22) Мәйдан күздән югалганчы ат белән малай, сүз берләшкәндәй, иелгән башларын күтәрмәделәр. 23) Әлеге күңелсезлектә алар икесе дә кемне дә булса башка берәүне түгел, бары тик үзләрен генә гаепле саныйлар иде. 24) Дөньяда көнчелек, мәкер дигән нәрсәләр булуы хакында һәм кайберәүләрнең мин-минлекләренә хуҗа була алмый, үзенекен итү, максатына ирешү юлында теләсә нинди чарадан да чирканмый эш итәргә сәләтле икәнлеген башларына да китереп карамадылар. 25) Җәй башының шушы матур иртәседәй чаклары иде ич әле аларның. *(Р. Мөхәммәдиевтән)*

14. Фразеологик әйтелмә кулланылган җөмләне күрсәтегез.

1) Елгыр кола бия беренчеләрдән булып килеп басты.
2) Бармакларыннан агып төшкән соңгы туңдырмасын ялап торган малай моны искә дә алмады.
3) Чабышкылар артыннан өермә булып тузан гына күтәрелеп калды.
4) Җәй башының шушы матур иртәседәй чаклары иде ич әле аларның.

15. Составында синонимнар булган парлы сүз кулланылган җөмләне күрсәтегез.

1) Аның әледән-әле пошкырырга итенеп уңлы-суллы башын чайкавын сыртына менеп атланган малай яхшыга юрады.
2) Атналар, айлар буе үз куллары белән ашатып-эчертеп тәрбияләде ич ул аны.
3) Чемпион тик торган җирендә берөзлексез тынгысызланып тоякларын биетте, ә кола бия исә, сыртындагы малайга нидер әйтергә теләгәндәй, каерылып-каерылып башын болгады, авызлык тимерен чәйнәде.
4) Малай, күзләренә тулган кайнар тамчыларны яшерә алмый шырык-шырык борынын тартып, кола бия артыннан китеп барды.

2 нче өлеш

Әлеге өлештәге биремнәрне үтәгәндә, үз җавапларыгызны 1 нче номерлы җавап бланкында 16-21 нче саннарының уң ягына беренче шакмактан башлап языгыз. Һәр хәреф яки цифр аерым шакмакка язылырга тиеш. Сүзләр яки цифрлар, санап үтелгәндә, аерым шакмакка куелган өтерләр белән аерыла. Җавапларны язганда, буш шакмаклар калдырырга ярамый.

16–17 нче биремнәргә җавапларны сүзләр белән языгыз.

16. 17-18 нче җөмләләр арасыннан кушма рәвешне табып, текстта бирелгән формада күчереп алыгыз.

17. 13-17 нче җөмләләрдән *арка* сүзенең синонимын табып, текстта бирелгән формада күчереп алыгыз.

18 - 21 нче биремнәргә җавапларны цифр белән күрсәтегез.

18. 5-8 нче җөмләләрдән рус теленнән кергән алынма сүз кулланылган җөмләнең номерын языгыз.

19. 22-25 нче җөмләләрдән үткән заман сыйфат фигыль кулланылган җөмләнең номерын языгыз.

20. 13-18 нче җөмләләрдән туры сөйләм элементлары кулланылган җөмләнең номерын языгыз.

21. 1-8 нче җөмләләрдән кереш сүз булган җөмләнең номерын языгыз.

Барлык җавапларыгызны 1 нче номерлы җаваплар бланкына күчереп язарга онытмагыз.

3 нче өлеш

Әлеге өлешкә җавапны 2 нче номерлы бланкта эшләгез. Башта биремнең номерын күрсәтегез (22), аннан соң инша языгыз.

22. Текст нигезендә инша (сочинение) языгыз.

Текст авторы тәкъдим иткән проблемаларның берсен формалаштырыгыз һәм аңлатыгыз (цитаталар китерү белән артык мавыкмагыз).

Автор (хикәяләүче) позициясен формалаштырыгыз. Укылган текст авторының фикерләре белән килешү яки килешмәвегезне языгыз, сәбәбен аңлатыгыз. Үз җавабыгызны, беренче чиратта, укыганнарыгызга, шулай ук белемегезгә һәм

тормышта күзәткән күренешләрегезгә нигезләнеп дәлилләгез (беренче ике дәлил игътибарга алыначак).

Иншаның күләме 150 сүздән дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка нигезләнмичә язылган эш бәяләнми. Әгәр инша сөйләп чыгу яки чыганак текстны теге яки бу аңлатуларсыз тулысынча күчереп язу формасында гына булса, мондый эш 0 балл белән бәяләнә.

Иншаны пөхтә, аңлашылырлык итеп языгыз.

Татар теленнән имтихан эшен бәяләү системасы

1 һәм 2 өлешнең һәр биремендәге дөрес җавап 1 балл белән бәяләнә. Хата җавап яки җавап булмаса, 0 балл куела.

Номер задания	**Правильный ответ**
1	4
2	3
3	3
4	3
5	1
6	4
7	3
8	1
9	4
10	2
11	2
12	4
13	4
14	2
15	2

2 нче өлеш

Номер задания	Правильный ответ
16	берьюлы
17	сыртындагы
18	7
19	22
20	16
21	5

3 НЧЕ ӨЛЕШНЕҢ СЫЙФАТЛАМАСЫ

Текст турында мәгълүмат
Чыганак: Мөхәммәдиев Р. Ак кыялар турында хыял.– Казан: Мәгариф нәшр., 1995. – 207-208 б.

Төп проблемалар	**Автор позициясе**
Кайбер кешеләр, үз максатына ирешү өчен, теләсә нинди начарлыкка, мәкергә бара.	Сабан туе кебек милли бәйрәмне Фәләхов үз максатына ирешү өчен куллана, хәтта кечкенә малайның тырышлыгын, аның өметләрен өзүдән дә чирканмый.
Күңел сафлыгы гаепне кешедән түгел, үзеңнән эзләүгә генә юл калдыра.	Малайның эчкерсезлеге, күңел сафлыгы килеп чыккан күңелсезлектә кемдер гаепле дигән уйга юл бирми.

Имтихан эшен бәяләү критерийлары

№	***Бәяләү критерийлары***	**Баллар**
I	***Иншаның эчтәлеге***	
К1	**Чыганак тексттагы проблемаларны формалаштыру**	
	Имтихан бирүче чыганак тексттагы проблемаларның берсен (теге яки бу формада) дөрес формалаштырган. Проблеманы аңлау яки формалаштыруга бәйле фактик хаталар юк.	1
	Имтихан бирүче чыганак тексттагы проблемаларның берсен дә дөрес формалаштыра алмаган.	0
К2	**Чыганак текстның формалаштырылган проблемасын аңлату**	
	Имтихан бирүче формалаштырган проблема чыганак текстка нигезләнеп аңлатылган. Язмасында чыганак текст проблемасын аңлауга бәйле фактик хаталар юк.	2
	Имтихан бирүче формалаштырган чыганак текст проблемасы аңлатылган, **ләкин** чыганак текстка нигезләнмәгән **яки** язмасында чыганак текст проблемасын аңлауга бәйле 1 фактик хата бар.	1
	Имтихан бирүче формалаштырган проблема аңлатылмаган, **яки** язмасында чыганак текст проблемасын аңлауга бәйле 1дән артык фактик хатасы бар,	0

	яки имтихан бирүче формалаштырмаган башка проблема аңлатылган, **яки** аңлатмалар урынына язмада текстның яки аның өзегенең эчтәлеге генә бирелгән, **яки** аңлатмалар урынына чыганак тексттан күләмле өзек кенә китерелгән.	
К3	**Чыганак текст авторының позициясен чагылдыру**	
	Имтихан бирүче чыганак текст авторының (хикәяләүченең) аңлатылган проблемага бәйле позициясен дөрес формалаштырган. Чыганак текст авторының позициясен аңлауга бәйле фактик хаталар юк. Автор позициясен аңлауда фактик хаталар юк.	1
	Чыганак текст авторының позициясе имтихан бирүче тарафыннан дөрес формалаштырылмаган, **яки** чыганак текст авторының позициясе формалаштырылмаган.	0
К4	**Имтихан бирүченең проблемага карата үз фикерен дәлилләве**	
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, дәлилләгән (**2 дән ким булмаган дәлил китергән, шуларның берсе матур, публицистик яки фәнни әдәбиятка карый**).	3
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, дәлилләгән (белеменә, тормыш тәҗрибәсенә таянып, **2 дән ким булмаган** дәлил китергән), **яки** **матур, публицистик яки фәнни әдәбиятка караган 1 генә дәлил китергән**.	2
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, белеменә, тормыш тәҗрибәсенә таянып дәлилләгән (**1** дәлил китергән).	1
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, **ләкин дәлилләмәгән,** **яки** имтихан бирүче фикере формаль рәвештә генә (мәсәлән, “Мин	0

	автор фикере белән риза / риза түгел”) бирелгән, **яки** имтихан бирүче фикере язмада бөтенләй чагылыш тапмаган.	
II	***Иншаның тел ягы***	
К5	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
К6	**Төгәллек һәм сөйләм матурлыгы**	
	Язмада имтихан бирүченең фикере төгәл, төрле грамматик формалар кулланылган.	2
	Язмада фикер төгәл, **Ләкин** бер генә төрле сөйләм калыпларыннан файдаланылган, **яки** язмада төрле грамматик формалар кулланылган, **ләкин** фикер төгәллеге бозылган.	1
	Сүз байлыгыннан тиешенчә файдалана алмаган, бер үк төрле җөмлә калыпларын гына кулланган.	0
III	***Грамоталылык***	
К7	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	Хатасы 2 дән артык түгел.	2
	3-4 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
К8	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	1-3 хатасы бар.	2
	4-5 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
К9	**Тел нормаларының үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк	2

	1–2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 2 дән артык	0
К10	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләмгә кагылышлы 1 генә хатасы бар	2
	2–3 хатасы бар	1
	Хаталарының саны **3** тән артык	0
К11	**Этикага кагылышлы нормаларның үтәлеше**	
	Этикага кагылышлы хаталары юк	1
	Хаталары бар (1 һәм 1дән күбрәк)	0
К12	**Язмада фактларны бирүдәге төгәллекнең үтәлеше**	
	Фактик хаталары юк	1
	Фактик хаталары бар	0
Язма эш өчен максималь балл		**23**

Грамоталылыкны (К7-К10) бәяләгәндә, укучы язмасының күләме исәпкә алына. Таблицада күрсәтелгән бәяләү нормалары күләме 150-300 сүздән торган язмаларны бәяләү өчен тәкъдим ителә.

Әгәр укучының язмасы 70 сүздән кимрәк булса, андый эш 0 балл белән бәяләнә, бирем үтәлмәгән булып санала.

Әгәр укучының язмасы 70 сүздән 150 сүзгә кадәр күләмдә булса, К7-К10 нчы критерийлардагы хаталары кимителә. **Бу критерийлар буенча 2 балл түбәндәге очракларда куела:**

К7 – орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар);

К8 – тыныш билгеләренә кагылышлы хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).

Бу критерийлар буенча 1 балл түбәндәге очракларда куела:

К7 – хатасы 2 дән артык түгел;

К8 – 1-3 хатасы бар;

К9 – грамматик хаталары юк;

К10 – сөйләмгә кагылышлы хаталары 1 дән артык түгел.

Әгәр укучының язмасы 70 сүздән 150 сүзгә кадәр күләмдә генә булса, К7-К12 критерийлары буенча югары балл бөтенләй куелмый.

Әгәр укучының язмасында автор текстының эчтәлеге генә чагылыш тапса яки автор тексты бернинди аңлатмаларсыз күчереп кенә алынган булса, К1-К12 нче критерийлары буенча бу эш 0 балл белән бәяләнә. Чыганак текстка нигезләнмичә язылган эш бәяләнми.